

DAGENS FRÅGOR

Den 20 jan. 1938.

**Kring riksdags-
ouverturen.** Den som erinrar sig tidigare valår minnes att ett obligatoriskt inslag i valmusikprogrammet varit några fändande fanfarer från socialdemokraterna, vare sig partiet suttit i regeringsställning eller ej och antingen fanfarerna genljudit i propositioner eller motioner. Den smidighet, som utmärkt det socialdemokratiska aktionerandet vid sidan av all offensiv målmedvetenhet, har i år medgivit partiet att presentera en alldeles ny attityd: eftersinnandets och återhållsamhetens. Socialministern har myntat uttrycket »reformpaus», och finansministern har i statsverkspropositionen klart utsagt, att det behöves en andhämtning för att utröna vad vi ha råd till och för att mot varandra väga olika på dagordningen stående reformer. Konungens trontal erbjöd i sin tunnhet inga oväntade nyheter — åtskilligt av vad statsministern i sitt tal i Kronobergsparken i höstas ställde i utsikt ställes sålunda nu på framtiden. Den framlagda budgeten bär konsolideringens och den politiska neutralitetens prägel och kan därigenom endast till en ringa del bli omstridd; sitt intresse fångade den ej genom några större nya belastningar utan genom de stora belastningar, som nu blivit en frukt av tidigare reformbeslut, och genom de mörka perspektiv, den kastar över framtidens statsfinanser.

Uppenbarligen framkallade det icke större samvetsbekymmer hos socialdemokraterna nu att med stor emfas försvara den spritt nya safety-first-politiken än det gjorde för dem att förhåna och utdöma samma krav på »säkerheten först», när detta förut restes av oppositionen. Ingen förundrar sig längre över socialdemokraternas skrupelfria anpassningsbarhet och rotationsförmåga. I år är förundran desto mindre, som det är lätt att räkna ut att socialdemokraterna inför höstens förstakammarval och den hägrande överhusmajoriteten genom att iakttaga moderation anse sig ha intet att frukta av den pulvrerade oppositionen till vänster men allt att vinna bland av all välfärdspropaganda vimmelkantiga väljare till höger. Ganska sannolikt är dessutom, att socialdemokraterna kunna börja känna ett behov av att utdryga sitt program: skulle alla bättre programpunkter i flygande fläng realiseras, löper partiet risk ej blott att senare få bära hundhuvudet för de finansiella efterverkningarna utan även att ställas utan ett matnyttigt program. Det kan icke gärna vara någon hemlighet för socialdemokraterna att deras bästa assurans för den överskådliga framtiden består i att undgå att göra sin politik socialistisk. Om det politiska stridsfältet därför sammanträngts, ha socialdemokraterna mer än de borgerliga sörjt härför. Och om de borgerliga partierna i remissdebatten ej levererade någon större batalj (men mycken saklig kritik), kan detta icke överraska, eftersom de i regeringsprogrammet lätt och glatt igenkände många av sina tidigare postulat.

Dagens frågor

Det nuvarande läget erbjuder i viss mån stora likheter med Erik Gustaf Boströms nittiotal innan rösträttsfrågan ännu blivit brännande: efter tullstridens stormar inträdde då en typisk politisk vindstilla och utsuddning av parti gränserna, till dess meningarna åter utkristalliserade sig och partierna marscherade upp i nya slagordningar. Det utmärkande för dagsläget är ju att statsverkspropositionen och regeringsuttalandena närmast förvirrat linjerna i den svenska inrikespolitiken. Typiskt är, att debatten mindre rör nuet än framtiden.

Ingen vet, vad som skall komma efter andhämtningen. Skall det bli en det förtätade samarbetets era eller skola socialdemokraterna slå in på en radikalare kurs? Ett par uttalanden från remissdebatten ge i viss mån klarhet. Statsministern vägrade fortfarande, på därom direkt ställd fråga, att uppge tanken på en fortgående omdaning av produktionsordningen. Och han var synnerligen angelägen att i uttrycket reformpaus icke inlägga någon sorts ny bekänelse. Hörde man samtidigt hr Österström å en del folkpartisters vägnar utveckla sitt vittfammande sociala program och vet man att ett otal utredningskommittéer snart komma att mata fram lika många nya frestande reformförslag, torde det trots allt vara svårt att tänka sig, att »pausen» kommer att räcka ens ett par år. Det enda man icke vet är, om socialdemokraterna då komma att söka följa parollen »safety first» eller om de under pressning av nu icke kända faktorer drivas in i experiment à la Blum.

Den styrka, som den nuvarande regeringen utstrålar, har uppenbarligen sin begränsning. I remissdebatten framfördes många »besvär» från jordbrukarhåll — givetvis dock icke från regeringspartiernas bonderepresentanter — över hur olika »välfärdspolitikens» lotter falla. Regeringens kompensationspolitik i jordbruksfrågan har slagit slint, därför att den råkat kollidera med den samtidigt prisstegringen på andra förnödenheter; den har icke heller gjorts populär bland jordbrukarna genom de svårigheter, som lantarbetstidslagens skärpning på många håll framkallat; det säges t. o. m., att man ute i bygderna höjt ropet efter en ny Engelbrekt. Medelklassen i städerna har stark känning av prisstegringarna på allehanda varor och riskerar en ny sänkning av reallönen — professor Andrén tillspetsade saken i första kammardebatten ungefär så, att regeringen ej kunnat förhindra att den allmänna högkonjunkturen för medelklassen förbytts i en lågkonjunktur. Och ej alltid kan regeringen få bukt med de grupper, som bilda underlaget för dess politiska maktställning; varken vid mjölkstriden i Göteborg eller när L. O:s representant sökte beveka restaurangpersonalen till en uppgörelse upprätthölls den demokratiska disciplinen. Även »välfärdspolitikens» har sin stora felmarginal, t. o. m. när vi befinna oss på högkonjunkturens vågkam.

Remissdebattens stora händelse var exc. Sänders lysande vältalighetsprov i andra kammaren. Dess största värde låg i det realistiska utdömandet av all ideologisk orientering i den svenska utrikespoli-

tiken samt i dess öppna förord för ett utbyggande och fördjupande av det nordiska samarbetet. I den centrala frågan: Sveriges förhållande till folkförbundet, svävade han mera på målet. Endast så mycket är tydligt, att han f. n. icke hyser ens en tanke på att Sverige skulle nödgas diskutera ett utträde. Även om han förlorat tron på det kollektivistiska systemet har han ej förlorat tron på Genève. Han måste dock veta, att folkförbundet ej behöver så många törnar till för att nationen skall stå splittrad i denna livsfråga.

Regeringens beredvillighet i år att lystra till kraven på en förstärkning av luftvärnet har utlöst mycken tillfredsställelse. Man kan endast beklaga att denna självövertvinnelse ej inträffade ett år tidigare, varigenom luftvärnskanonernas slutlevererande ej skulle ha behövt dröja ända till 1941. Och med utgångspunkt från detta talande exempel har man svårt att förstå statsministerns logik, när han för i år avvisade tanken på ett regeringsförslag angående flottans ersättningsbyggnad med argumentet, att ett år förr eller senare ej skulle betyda så mycket, eftersom byggandet ändock toge flera år i anspråk. Kan det vara statsmannamässigt att i denna tid så lättvindigt avfärda detta försvarskrav?

Konstantin Päts. Författningsutvecklingen i Estland är särskilt i ett hänseende anmärkningsvärd för att vara i vår tid. Efter fyra års diktatorialt tillstånd har Estland sökt återgå till folkstyrelse, visserligen icke i de gamla ultrademokratiska formerna men ändock med folkvald president, folkrepresentation, maktfördelning och — i särskilda fall — referendum. Den 18 augusti 1937 promulgerades den nya konstitutionen, varvid riksföreståndaren Konstantin Päts på Kadriorg högtidligen förlänade konstituantens medlemmar den till åminnelse av dagen präglade författningsmedaljen. Nyårsnatten trädde författningen i kraft, hälsad av illumination, kanonsalut, högtidstal och fosterlandshymnen. Päts själv, gripen av ögonblickets historiska betydelse, talade om att Estland för fyra år sedan var liksom ett sjukt barn, som man med våld måste föra till sängs, tills feberanfallen gått över och det åter kunde gå självt. Hans diktatur har otvivelaktigt uppburits av en övervägande folkmening, och vid det i höst förestående presidentvalet — de nya kamrarna, av vilka presidentkandidater skola nomineras, väljas snart — är det knappast att vänta, att någon annan estnisk politiker kan fördunkla Päts' stjärna. Det skulle ej ens förvåna, om »Vana Päts» (gamle Päts) blir Estlands förste president utan folkval; enligt författningen behöver nämligen val ej anordnas, om de tre nominerings-korporationerna, d. v. s. bägge kamrarna och en för ändamålet vald kommunal representation, vardera med $\frac{3}{5}$ majoritet uppställa en och samma kandidat. Den man, som under dessa fyra år med imponerande kraft och samtidigt stor saktmodighet fört Estland över det virrvarr, som »frihetskämparnas» ingripande i politiken för några år sedan framkallade, och som härunder vid sidan av sin

konstitutionella nydaningsinsats även på många andra områden utfört ett utomordentligt initiativrikt arbete, förtjänar en närmare presentation.

Det ligger något symboliskt i att Päts, vilkens eget liv på det intimaste är förknippat med de viktigaste händelserna i Estlands frihetshistoria, är född den 24 februari 1874 — samma dag år 1918 proklamerades Estlands frihet, och den 24 februari firas såsom esternas nationaldag (och dag för förestnande av tyska, ryska och andra främmande släktnamn). Han är bördig från Sydestland, vilket anses som de estniska begåvningarnas vagina gentium. Han studerade vid Dorpats juridiska fakultet, där hans begåvning tilldrog sig uppmärksamhet; efter ett skriftligt arbete på den romerska rättens område uppmanades han att gå den vetenskapliga banan och specienera för professur vid universitetet. Hans intressen drogo honom dock åt annat håll. Från sin fader hade han ärvt hågen för offentlig verksamhet — fadern var jordbrukare och hade gjort sig känd som folkledare, bl. a. när han i spetsen för en bondedelegation framfört folkets klagan i Petersburg över godsägares övergrepp.

Redan i skolåldern visade Päts stort intresse för esternas nationalitetsrörelse. År 1901 beslöt en grupp estniska publicister, däribland blivande statsäldsten J. Teemant och nuvarande kultusministern N. Kann, att i Reval (Tallinn) grunda en ny estnisk tidning, »Teataja». Päts, som lämnat universitetet, blev företagets både själ och chefredaktör. Med utgivandet av »Teatajas» första nummer inledde han sin kamp för en ljusare framtid åt det estniska folket. Vid denna tid voro esterna undertryckta särskilt i städerna, där tyskarna spelade den utslagsgivande rollen och det tyska språket förhärskade. »Teataja» inriktade sin strid mot den tyska övermakten. Päts organiserade ej blott de bildade esterna utan även det breda folkets massa. År 1904 ledde han i Reval valslaget, som slutade med esternas seger över tyskarna. Denna esternas första stora nationella framgång utlöste jubel i hela landet och efterföljdes snart av liknande segrar i andra städer. Till Revals förste borgmästare efter segern måste dock av taktiska skäl en ryss väljas, ty eljest befarade man att de ryska myndigheterna skulle vägra sin sanktion. Som den ryske borgmästarens biträde installerades emellertid Päts. Inom några månader förvandlades det utpräglat tyska Reval till en estnisk stad.

Redan år 1905, när den ryska statsmakten var nödstadd och den revolutionära andan flammade över hela Ryssland, uppställde Päts kravet på autonomi åt Estland och var outtröttligt verksam härför. Men revolutionen undertrycktes i blod och Estlands frihetsledare sågo sig tvungna att fly. Päts lyckades passera gränsen och begav sig till Schweiz; av den till Estland utsända ryska straffexpeditionen dömdes han in contumaciam till döden. Fem år måste han tillbringa i utlandet som flykting, först i Schweiz och senare, under falskt pass, i Finland. Trots att Päts måste utstå en politisk emigrants alla lidanden lät han icke sitt mod nedslås. Från Finland organiserade han de i Petersburg boende estniska litteratörerna och kunde med deras

hjälp t. o. m. i den ryska huvudstaden utge en estnisk tidning, som han själv redigerade från Finland.

Först år 1910 och sedan förföljandet av politiska flyktingar börjat lätta återvände Päts hem till sitt land och sin familj. Han blev emellertid genast förd inför rätta och dömdes av ryska domstolar till ett års fängelse, som han också avtjänade. Medan han satt fängslad, fördrivande tiden med ivriga studier, dog hans hustru, efterlämnande två söner. De ryska myndigheterna fruktade, att Päts efter återfäendet av friheten skulle fortsätta sin strid för Estlands sak, och Estlands dåvarande guvernör Korostowez ville ålägga honom att slå sig ned i Sibirien. Det var med yttersta svårighet, som det lyckades Päts' vänner att få detta deportationsbeslut upphävt. Päts kunde återvända till Reval och grundade genast en ny tidning, »Tallinna Teataja», i vilken han fortsatte sin strid.

I världskriget gjorde Päts krigstjänst. Den ryska revolutionen 1917 uppfattade han genast som det stora tillfället för esterna att tillkämpa sig frihet. Under Päts' ledning sammanträdde några månader efter revolutionens utbrott den estniska nationalkongressen, på vilken Estlands framtid diskuterades. Kort därpå sammanträdde de estniska krigsdeltagarnas allryska kongress. Denna valde en kommitté, som arbetade för återsändandet av de estniska krigarna i Ryssland till hemlandet: de kunde behövas där, om hemlandets frihetssträvan kallade dem. Även i denna kommitté var Päts ordförande, gående som alltid upp i arbetet med liv och själ. Estland lyckades emellertid av Kerenskiregeringen utan strid betinga sig en vidsträckt självförvaltning, baserad på ett provinsråd och en provinsregering. Vid valet av regeringens ordförande enade man sig om Päts, som alltså ställdes i spetsen för detta esternas första nationella regeringsorgan.

Denna regerings livslängd blev emellertid kort. Bolsjevikerna tillskansade sig makten ej blott i Ryssland utan även i Estland, och i november 1917 fördrevo Anwelt och Kingisepp med ryska soldaters och matrosers hjälp den estniska provinsregeringen. Päts fick möta sitt gamla öde: han häktades och inburades av bolsjevikerna. Det var inledningen till det estniska frihetskriget. Den provisoriska provinsregeringen proklamerade sig som bärare och utövare av den högsta makten i landet. På ett hemligt sammanträde beslöt den tillsätta ett av tre medlemmar bestående befrielseutskott, och i dess händer lades hela estniska folkets öde. Ordförande även i detta utskott blev Päts, vilken i hemlighet och utan att bolsjevikerna kände hans gömställe träffade alla förberedelser för proklamerande av Estlands självständighet. Som lämpligt ögonblick härför valdes den 24 februari 1918, då befrielsekommittén genom en snabb kupp frånryckte bolsjevikerna i Reval makten och samtidigt utropade Estlands oavhängighet. Samma dag utsågs Päts till det fria Estlands första regeringschef.

Denna regering kunde dock hålla sig vid makten blott några få dagar. Tyska ockupationstrupper ryckte söderifrån in i Estland och

Dagens frågor

besatte hela landet, och delvis i samverkan med inhemska tyska godsägare sökte de genomföra Estlands anslutning till Tyskland. Päts tog ledningen i den hemliga organisationen för motståndet mot tyskarna. Hans program var: överallt motstånd, inga eftergifter, intet samförstånd. När estniska »kommunalordförande» inbjödos till Riga för att rösta för Estlands förening med Tyskland, medförde de en protestskrivelse, som Päts författat och som en kommunalman från Vöru modigt uppläste. Tyskarna svarade med att den 11 juni 1918 häkta regeringschefen Päts och deportera honom först till Kurland och därifrån till ett polskt fångläger. Där befann han sig fortfarande, när det tyska sammanbrottet i november 1918 inträffade. Säkerligen var denna fångenskap den svåraste prövningen för honom. Under månader måste han i Polen utstå hunger och elände i en jordhydda, samtidigt som han måste passivt uthärda sitt hemlands prövningar under den tyska ockupationen. Knappt återkommen från fångenskapen till Reval, tog han på nytt ledningen i den provisoriska regeringen vid dess arbete för den estniska statens uppbyggande.

Vid denna tidpunkt befunno sig esterna i ett nästan förtvivlat läge. När de tyska ockupationstrupperna drogo sig tillbaka ur landet, bröto bolsjevikerna in vid Narva. Den provisoriska regeringen föfogade varken över vapen eller soldater, varken över pengar eller andra medel. Situationen krävde övermänskliga ansträngningar. I denna tunga tid övertog Päts även krigsministerns post, och som sådan hade han att ur intet skapa och organisera ett fosterlandsvärn. Han måste även utse en högste befälhavare, och hans val föll på den unge Laidoner, kort dessförinnan återkommen från krigstjänst i Ryssland — med denne har Päts sedan dess delat ljuvt och lett i olika skiften, icke minst under de senaste åren. Som regeringschef skapade Päts en fast ordning åt statens inre förvaltning, företog en tvångsmobilisering, hänvände sig med framgång om hjälp till Finland och ententen, och till slut förde alla dessa ansträngningar till att bolsjevikerna utrensats ur Estland. Den 23 april 1919 kunde Päts meddela konstituanten på dess första dag, att den estniska staten var skapad, att fienden var driven ur landet och att konstituanten lugnt kunde ägna sig åt sina uppgifter. Det var betecknande att esterna föredrogo att stanna en mil bortom Narva framför att följa general Judenitj i hans framryckning med de vita trupperna mot Leningrad: de realpolitiska esterna fruktade att ett restaurerat Ryssland ej blott skulle vägra att erkänna Estlands frihet utan även kunde få ententens stöd för att återställa Rysslands gamla gränser.

Sedan dess har Päts icke mindre än åtta gånger varit regeringschef eller statsäldste. Siffran är belysande icke blott för den estniska regeringsmaktens länge stora instabilitet utan även för det anseende och den auktoritet, som Konstantin Päts som republikens »pater patriæ» åtnjutit. Ingen har i så hög grad som han haft del i befrielseverket, och när den estniska parlamentarismen gick i baklås blev det oftast den auktoritative Päts' uppgift att söka vrida den rätt

igen. Under partistatens tid — numera äro de gamla partierna förbjudna — tillhörde han det estniska bondepartiet, landets största parti och till sitt kynne folkligt konservativt. När folket vid folkomröstning år 1934 demonstrativt anslöt sig till och godkände frihetskämparnas mot parlamentsväldet riktade författningsförslag, avlöste Päts — som var gynnsamt stämd för detta — Tönison som regeringschef. Omständigheterna ledde till, att just han sedan kom att kväva frihetskämparnas revoltförsök och därefter utplåna denna organisation. Han blev pacifikatören, som frigjorde sig från det gamla partiväsendet och med folkets stöd i referendum genomdrev den nu ikraftträdde författningen och därigenom länkade Estlands utveckling in i — som man får antaga — normala lagenliga former, om än med något stramare tyglar på folkrepresentationen och folkmakten än tidigare. Hans diktatur har fyllt den mission, som var en romersk diktators: att vara en exceptionell åtgärd i ett exceptionellt läge till ordningens återställande. När han nyårsnatten talade till det jublande folket, kan man icke förundra sig över att han, trots att han härdats under alla en frihetskämpes lidanden, för ovanlighetens skull darrade på rösten — ty för andra gången i sitt liv stod han vid målet.

Om några kunna utpekas som befriare 1918—1920 i de tre baltiska småstaterna, Estland, Lettland och Litauen, så är det Konstantin Päts, Karlis Ulmanis och Antanas Smetona. Under de tre ländernas första, ultrademokratiska period fingo dessa tre prominenta personligheter helt eller tidvis träda tillbaka. Men när svårigheterna började växa dessa stater över huvudet, ha de var och en i sitt land åter trätt fram som de starka och samlande männen: Smetona som Litauens diktator från 1928, Ulmanis som Lettlands diktator från 1934 och Päts som sitt lands riksföreståndare från 1934 och kanske i år som dess förste president. Sammanställningen är av intresse, inte bara med häusyn till parallelliteten utan även som belysning av personlighetens roll även i vår »materialiserade» tid.

Brittiska Imperiets Omkring en fjärdedel av vår planets landyta tillförsvarsproblem. hör den säregna statsbildning, som går under benämningen Brittiska Imperiet eller the British Commonwealth of Nations. De anslutna områdena i Amerika, Afrika, Asien och Australien med över 430 milj. människor, grupperade i kejsar-, kunga- eller furstendömen, dominions eller kolonier, protektorat eller mandat, verka överväldigande gentemot det ursprungliga moderlandet i Europa med dess omkr. 49 milj. De förenade staterna i Brittiska Imperiet hava en långt driven självstyrelse — därest de icke äro helt suveräna, ehuru under brittisk ledning — och de äro inbördes i väsentliga avseenden från varandra fristående statsbildningar. Den ytliga iakttagaren, som väl förstär möjligheterna för fortvaron av en sådan statssammanslutning som Nordamerikas förenade stater, ja möjligen även av Sovjetstaternas federation, kan

med fog fråga sig, vilka band hålla de geografiskt så separerade riksdelarna i Brittiska Imperiet knutna till Storbritannien och förhindra sådan separation mellan moderland och kolonier, som inleddes av det forntida Kartago från moderlandet Fenicien.

Här skall inget försök göras att reda upp alla de trådar, som på skilda områden av människors och staters liv knyta »the Dominions» samman med Storbritannien. Man torde komma sanningen nära med ett konstaterande av att fogarna i den brittiska statsbyggnaden i första hand äro konstruerade för och bäst hållas i funktionsdugligt stånd under ett sådant tillstånd på jorden, som närmast kan betecknas med fred, samförstånd och handel.

Utän tvekan måste den nuvarande oron med oväderscentrum och aktiv landhunger samtidigt på tre håll i världen skapa en situation, som på det högsta oroar den starka, men aldrig tillräckligt starka centralkroppen i det brittiska världsväldet. Även om de skilda delarna av imperiet ha en långt driven självstyrelse, så äro de i försvarshänseende — främst ifråga om imperiets praktiskt taget helt centraliserade sjö- och luftstyrkor — i huvudsak beroende av Storbritannien. De hålla en kedja av baser utsträckt över världen för de angivna stridskrafterna men ha eget försvar endast för att i bästa fall kunna försvara sig tills hjälp hinner anlända. Detta är ur viss synpunkt en styrka för Storbritannien, men kan bliva en svaghet, som genom utomstående maktens våldspolitik kan leda till imperiets beskärning. Ett dylikt hot står just nu så nära förverkligandet som tänkbart.

Vilket oroscentrum är farligast för det Brittiska Imperiet: det i Centraleuropa, i Medelhavet eller i Fjärran Östern. Man är frestad att svara, att intet enskilt av de tre behöver allvarligt rubba världsväldets lugn, men väl att kombinationen av de tre kan innebära en katastrof. Febrilt arbetas nu på engelska varv och i industrier för att bringa upp imperiets centralförsvar till sådan styrka, att Östern (inbegripet Australien) och Medelhavsintressena samtidigt skola kunna skyddas. Detta innebär, att en hel slagflotta och motsvarande flygstridskrafter skola kunna baseras i Östern och en annan slagflotta i Medelhavet. Om ungefär 3 år kan detta vara möjligt — men då återstår icke mycket för att skydda imperiets centralkropp, Storbritannien. Det förefaller naturligt, att imperiets intressen i Östern och Medelhavet väga tyngre än dess intressen i Centraleuropa, och att politiken rättas härefter.

Världens oro hotar i första hand det brittiska världsväldet, och dess bestånd är för Storbritannien viktigare än många europeiska staters. När kraften ännu icke räcker till för imperiets försvar inom tvenne starkt hotade och viktiga områden nödvändiggör detta, dels att genom allianser, främst med U. S. A., stärka periferien, dels att genom eftergifter eller passivitet på den centraleuropeiska fronten undanröja hotet mot centralkroppen, om denna för koncentrationerna i Östern och Medelhavet blottas på kraft. Detta är nuläget, och det är värt begrundan ur olika synpunkter även i vårt land.

En bondetradition, som förgätitts. I flera år har socialvårdens rationalisering stått på dagordningen. Redan 1929 hade under det snabba sociala reformarbetet floran av nämnder och organ börjat bli för riklig, och det var då som rationaliseringstanken för första gången utformades av kanslirådet G. H. von Koch. Under landshövding Lübecks socialministertid tillsattes de s. k. organisationssakkunniga, vilkas arbete skulle pågå samtidigt med pensionsförsäkringskommitténs utredning och koordineras med denna. I anslutning till en högermotion beslöt 1933 års riksdag att avlåta en utredningsskrivelse, särskilt med hänsyn till förhållandet mellan arbetslöshet och fattigvård samt sammanblandningen av dessa hjälpformer. Då den Hanssonska regeringen nöjde sig med att av organisationssakkunnigas förslag endast ta upp införandet av s. k. socialregister, gav 1936 års riksdag socialministern en ny påminnelse om 1933 års riksdagsskrivelse. Vid 1937 års riksdag ökades den sociala nämndinstitutionen på ett nästan uppseendeväckande sätt genom de nya organ, som tillskapades, och de nya socialuppgifter, som åvälvdes det allmänna i samband med en serie beslut rörande befolkningsfrågan och om änkebarnspension m. m. Både högern och folkpartiet krävde, att regeringen äntligen toge upp rationaliseringstanken; innan en fortsättning följde på det sociala fältet, måste hela den sociala organisationen — i Sverige likaväl som i Danmark och Finland — eftersynas och förenklas; erfarenheter från t. ex. Borås' stad visade att åtskilligt härvidlag vore både att göra och att vinna. Samtidigt beskär riksdagen något yppigheten i regeringens samtidigt framlagda sociala organisationsförslag; och regeringen hade i sin tur ändock opererat bort de värsta utväxterna i befolkningskommissionens projekt. Socialminister Möller bekvämade sig äntligen att utlova en utredning; tidigare hade han fått för sig, att man först skulle se, hur allt det nya verkade allt under det att man byggde på och byggde på. Till avvikelse från den skyndsamhet, som eljest präglat socialdepartementets verksamhet under hr Möllers långa förvaltning, tillsattes utredningskommittén först vid jultiden, alltså sedan ett halvår gått tillspillo.

Kommitténs sammansättning har icke alstrat någon större tillfredsställelse, att döma av pressens antingen återhållsamma eller också ganska syrliga kommentarer. Man har sålunda frågat, varför hr von Koch, som nu avgått som statens fattigvårdsinspektör, ej ansetts önskvärd i kommittén; även om hr von Koch ej längre skulle vara i sin krafts dagar, tycker man att det borde ha varit angeläget att hans stora erfarenhet kunnat nyttiggöras i utredningsarbetet. Valet av landshövding Bernhard Eriksson till ordförande kan icke klandras från saklig synpunkt, eftersom denne under många år spelat en framträdande roll inom socialpolitiken både i riksdagen och som mångbetrodd utredningsman; men han är dock bunden av tidigare ställningstaganden och han har ett län att styra. Nog frågar man sig, om det icke varit lämpligare och klokare att för uppgiften engagera en av sin tjänst mindre distraherad man — låt oss säga

Dagens frågor

landshövding Edén, som nu snart avgår, som synes vara vid obruten vigör, som just på detta område har en utomordentlig rik fond av erfarenhet och som dessutom äger en auktoritet och framför allt arbetsförmåga som få.

Men den största förundran framkallar dock jordbrukarnas representation i kommittén. I århundraden har den svenska bondeklassen i den ena eller andra formen deltagit i statliga och kommunala värv. Våra bönder ha varit bärare först av sockensjälvstyrelsen och därefter av den kommunala styrelsen, sådan denna uppbyggts och sedermera påbyggt alltsedan 1862. När man populärt talat om vårt kommunala liv och om dess omätbara betydelse som plantskola för hundraden och åter hundraden av olärda folkrepresentanter i riksdagen, har man främst för ögonen haft lantmännen i våra över två tusen socknar. Man kan se dem utanför kommunalhuset en decemberstämma, där de myndiga och trygga möta upp i långa led, år efter år och årtionde efter årtionde i samma värdiga tåg värt att förevigas av en konstnär. Även sedan kroppsarbetare och andra klasser konkurrerat med dem om inflytande och uppdrag, torde de ännu mer än någon annan samhällsklass utgöra ryggraden i den verkliga och äkta folkstyrelse, som lever i en landskommun. Och ännu så länge bor den övervägande delen av vårt folk på landsbygden. Man hade icke kunnat tro, att den manstarka sociala rationaliseringskommittén, vars uppgift ingriper på den kommunala självförvaltningens allra viktigaste områden, skulle kunna sammansättas utan att någon representant för den äkta bondeklassen komme med — en representant för den samhällsgrupp, som utan speciell utbildning, utan lagkunskap, ofta utan ersättning men med stöd av sitt sunda förstånd och sin allmänanda under generationer burit upp det kommunala livet. Man kunde tro det desto mindre, som i regeringen f. n. sitta representanter för ett bondeparti. Men som bondeklassens ende talesman insattes — konsul Wallén. Vi avstå från varje omdöme om dennes kvalifikationer för uppdraget, men att utestänga från utredningen en verklig bonde, en kommunalman av den äkta typen med arv från en av de stoltaste av folkliga traditioner, är mer än obegripligt: det är pietetslöst.

Valen i Sovjetunionen. Söndagen den 12 december 1937 gick Sovjetunionen för första gången till val enligt de normer som staturats i den 1936 införda författningen. Denna skänkte alla Sovjetunionens medborgare oinskränkt och hemlig rösträtt. Alla medborgare som fyllt 18 år hade valrätt och voro valbara utan hänsyn till ras, nationalitet, trosbekännelse, social härkomst, förmögenhetsställning och tidigare verksamhet. Men endast ett politiskt parti får existera i Sovjetunionen, det kommunistiska. Alla övriga väljare äro partilösa.

Valen i Sovjet föregingos av en hektisk valkampanj. Man tycker att detta skulle vara obehövligt i ett land, där alla människor a priori

veta, vad de hava att rösta på, men valapparaten sattes lika fullt i gång. I alla sovjetrepublikerna hölls flammmande valtal, och tidningspressen togs helt i valpropagandans tjänst. Under valkampanjen voro alla utrikespolitiska nyheter nerskurna till ett minimum för att ge plats åt vidlyftiga mötesreferat från den politiska fronten. Arbetarorganisationer och kommunistiska sammanslutningar ha nominerat kandidater till det nyinrättade Högsta rådet, och alla ha tävlat om att främst få nominera »den store ledaren», Stalin. Ibland synes man icke ha tagit nomineringen alltför allvarligt. Sovjetunionens »hjältar» ha föreslagits på ett stort antal platser, och om folket hade fått nominera i fred, skulle kanske Högsta rådet till stor del kommit att bestå av hjältar från Ishavet, stratosfärflygare, fallskärms-hoppare och framstående författare och skådespelare. En mild, osynlig hand, som är allestädes närvarande i Ryssland, har emellertid ordnat det så, att dessa yrkeskategorier kommit med i lämpliga proportioner i det nya rådet, som har icke mindre än 1,143 medlemmar (varav 855 äro kommunister och 288 äro partilösa). Antalet kvinnliga medlemmar uppgår till 184 mot 959 män, vilket är ett ganska anmärkningsvärt förhållande för den demokratiska idealstaten Sovjet; likväl var kvinnornas antal i den nu avskaffade allryska kongressen absolut och relativt än större.

Valpropagandan har ur icke-sovjetrysk synpunkt ibland tagit ganska groteska former. Stalinkulten har nått ännu längre än tillförne, om man skall döma efter den sovjetryska pressens referat från valmötena. Avslutningsorden i Molotovs valtal den 8 december kunna anföras som typiska för den segervissa stämningen i det härskande partiet: »Vi måste genomföra valet till det Högsta rådet så, att det röda ljuset från Kremles stjärnor lyser ännu klarare för Sovjetunionens arbetare, och så att vårt parti och kamrat Stalin med en mun kunna säga om dessa val — Bra gjort!» Så följer pressens kommentarer till Molotovs tal: »Stormande applåder som icke vilja taga slut, och som övergå till ovationer. Alla resa sig upp. Det hörs rop: Leve den leninistiska-stalinistiska centralkommittén! Hurra! Folkens store ledare, kamrat Stalin, leve! Hurra! Leve kandidaten till det Högsta rådet, kamrat Molotov! Hurra! Leve blocket kommunister-partilösa i valen! — Kamrater! Alla till valurnorna! Hurra!» Att stämningen varit hög är det inget tvivel om, och de segrar som vunnos den 12 december ha säkerligen ytterligare bättrat på den. Valdagen blev, för att tala med Stalin själv, en verklig festdag för folket.

Valsamverkan ägde rum mellan kommunister (ett ringa fåtal) och de partilösa (folkets stora flertal) genom en blockbildning, som kallades kommunisternas och de partilösas block (*blok kommunistov i bezpartijnjch*).

Delvis på grund av att rösträttsåldern är så låg som 18 år var antalet röstberättigade i hela Sovjetunionen mycket högt, icke mindre än 94,138,159, varav 91,113,153 röstade. Deltagandet i valet var alltså 96,8 %, vilket får anses vara ett glänsande resultat. Högst

Dagens frågor

valdeltagande hade den Ukrainska sovjetrepubliken med 97 %. Här röstade 99 % på blockets kandidater. Lägst valdeltagande hade Uzbekistan med 93,5 % men även här hade blocket samlat sina 99 % av rösterna. Det lägsta procenttalet röster blocket fick inregistrerades i Kirgisernas republik med 97,1 %, medan kazakerna nådde högst med 99,4 %.

Bland dem som invalts i Högsta rådet befinner sig ett stort antal av de högsta sovjetdignitärerna. Sålunda invaldes som deputerade för staden Moskva bl. a. Stalin och Molotov, för Moskvaområdet Lenins änka Krupskaja, för Leningrad Zjdanov och Litvinov och för Vitryssland Vorosjilov. Det är väl knappast någon fråga om vilket utseende Högsta rådets presidium får, då det skall väljas av Högsta rådet själv. Om man går igenom listorna på namnen över dem som valts, finner man namn som garantera för att Sovjetunionen även i framtiden kommer att styras efter obrottsliga stalinistiska linjer.

Några dagar efter valet firade NKVD (alias GPU) sitt tjuugoårsjubileum. I samband med jubileet utdelades 10 Leninordnar, 5 Röda fanans orden, 238 Röda stjärnans orden och 154 tjänstemän tilldelades orden »Hederstecknet». Som synes var stjärnregnet kraftigt och tål mycket väl jämförelse med de kapitalistiska staternas. Ur sovjetrysk synpunkt voro utmärkelserna säkerligen välförtjänta. Ty NKVD har på sistone haft ett arbete, som ställt stora krav på sina utövare. Det goda valdeltagandet måste till stor del tillskrivas GPU's förmåga att vara allestädes närvarande. Ingen valskolkare fick förekomma. Den kraftigaste utrensningen av icke önskvärda element, som förekommit i Sovjetunionens historia, har företagits under året 1937 efter det den nya författningen trätt i kraft och innan de första valen ägt rum. Vad som ligger bakom denna jättelika utrensning är svårt att bedöma, i synnerhet som den träffat synnerligen framstående och väl betrodda medlemmar av partiet, men anklagelser för sabotage mot den nya författningen ha icke saknats.

Under tiden fortsätter Sovjetryssland att isolera sig. De ständiga avrättningarna i »världens mest demokratiska stat» komma t. o. m. våra varmaste sovjetbeundrare att se betänksamma ut. De skickligaste diplomaterna, som landet äger, hemkallas, dömas till döden eller långvariga fängelsestraff, och till nya sändebud utses rättrogna medlemmar av partiet, vars främsta meriter bestå däri att de aldrig satt sin fot utanför Sovjetrysslands gränser. Påfallande är Sovjets numera jämförelsevis ointresserade hållning i Spanienfrågan och även i den östasiatiska konflikten. Samlar man sig för att i lugn och ro ordna upp en del inre förhållanden i det »demokratiska» Sovjetryssland?

Brasilien under Vargas' diktatur. Den 3 januari i år skulle Brasilien i laga ordning välja president. Eftersom den avgående statschefen, Getulio Vargas, enligt konstitutionen icke var återvalbar, hade

som främste kandidater nominerats Dr. Armando Salles de Oliveira, från Sao Paulo och chef för ett av de stora partierna, konstitutionalisterna (P. C.), samt Dr. José Americo från Nordstaterna. (I Brasilien gäller regeln, att en delstatspresident ej under sin ämbets tid omedelbart får väljas till förbunds president; då Oliveira som Sao Paulos president ej skulle ha varit valbar till förbundets statsöverhuvud, avgick han från sin post i Sao Paulo ett år i förväg för att därigenom kunna uppställas som unionell presidentkandidat.) Dessutom uppställde den fascistiska organisationen, integralisterna eller grönskjortorna, sin chef Plinio Salgado som kandidat. Vargas troddes till en början vilja arbeta för Brasiliens ambassadör i Washington, Oswaldo Aranha, men då denne misstänktes bli Vargas redskap mötte han så stark opposition att han avstod från att kandidera. Vargas själv höll sig i bakgrunden och tycktes ointresserad av valets utgång, allt under det att presidentkampanjen pågick för fullt och kandidaterna på nordamerikanskt manér genomkorsade landet. Men händelsernas normala gång bröts plötsligt av Vargas. En mindre kaffekris utbröt i början av november och oroade starkt det oppositionella Sao Paulo. Vissa kommunistiska komplotter, vilkas omfattning och styrka det dock är svårt att fastställa, gav Vargas anledning att av federalparlamentet begära fullmakt att proklamera krigstillstånd. Parlamentet gav Vargas den önskade fullmakten, och med denna i sin hand gjorde han den 10 november med mycken snabbhet en statskupp, oktrojerade en ny författning och proklamerade sig själv som president för ytterligare sex år framåt. Såväl federal- som delstaternas parlament upplöstes och krigstillståndet kvarstår. Något egentligt motstånd uppväckte icke hans kupp, och lugnet återvände snabbt. Vargas visade sig än en gång vara Brasiliens starke man.

Getulio Vargas, som måhända liksom europeiska diktatorer ämnar etablera sig på livstid och därmed bryta det panamerikanska systemet med korttidsämbeten, har knappast någon konkurrent under detta sekel om att vara sitt lands störste eller åtminstone mest betydelsefulla politiker. Han är från södern, från staten Rio Grande do Sul strax norr om Uruguay, och liksom de flesta brasilianska politiker till professionen jurist. Han har indianblod i ådrorna, något som numera endast betraktas som en extra kvalifikation. Han gjorde en snabb karriär och blev snart känd för radikalism särskilt på det socialpolitiska området. Vid presidentvalet 1930 var han liberalernas huvudkandidat men blev ganska eftertryckligt slagen av de sedan länge maktägande konservativas kandidat Julio Prestes. Vargas representerade därvid motståndet mot Brasiliens förmenta ekonomiska beroende av U. S. A. och Wall Street. Han representerade också mycket av det jäsande missnöjet under den svåra kris, som vid denna tid hemsökte även Brasilien. Han tog emellertid nederlaget med ett optimistiskt lugn. Bekanta äro hans ord till de över valutgången besvikna vännerna: de uppmanades ha tålamod sex månader! Och mycket riktigt satt Vargas snart som förbunds president, medan den

Dagens frågor

i valet segrande Prestes aldrig hann installeras i ämbetet. En resning utbröt nämligen i Rio Grande do Sul, den spred sig hastigt över landet, och trots att regeringen genomförde mobilisering kunde resningen icke nedslås. Förvirringen ökades, när en annan revolutionär rörelse samtidigt utbröt i norra Brasilien och en militärjunta ryckte till sig makten i huvudstaden Rio de Janeiro. Vargas stod länge utanför uppröret men tillskansade sig ledningen i sista ögonblicket, och inför hans ultimatum gav den provisoriska regeringen upp striden. Vargas gjorde sig till provisorisk president men betonade sitt demokratiska sinnelag och sin obenägenhet för diktatur. Han regerade emellertid länge genom undantagstillstånd. Och 1932 hade han att bekämpa en resning i Sao Paulo, som varade i tre månader och kostade mycket blod men till slut nedslogs. 1934 återinträdde ett författningsenligt tillstånd. En ny konstitution infördes, och i enlighet med denna valdes Vargas av folket till president för fyra nya år. Även under denna andra, konstitutionella period uppdagades då och då komplotter, särskilt från kommunisthåll, och de i författningen garanterade frihetsrättigheterna blevo föremål för inskränkningar, men på det hela taget kännetecknades denna tid av en inre konsolidering och ordningens stabilisering. Sålunda utfärdades allmän amnesti, och upprorsledarna från Sao Paulo 1932, vilka måst gå i landsflykt, kunde återvända till Brasilien. Den ganska allmänna belåtenheten med pacificeringen av landet förklarar, att Vargas' novemberkupp i fjol kunde förlöpa utan att ens Sao Paulo grep till vapnen. Man visste vad man hade men ej vad man skulle få.

Vargas' regim har kanske blivit internationellt mest bekant genom de beryktade kaffebrasorna, genom vilket drastiska medel världsmarknadens pristryckande överskott undanröjdes och den värsta oron bland kaffeodlarna stillades. Under Vargas' tid och i anslutning till handelsöverenskommelser med Tyskland har bomullsodlingen i Brasilien kraftigt stegrats och blivit ett starkt hot mot U. S. A:s hegemoni på detta område. Denna förskjutning av produktionen — markerad bl. a. genom förbud mot nyodling av kaffebusken — har varit av den allra största betydelse och skulle nog icke i ett så splittrat land som Brasilien ha kunnat genomföras med samma kraft under normala parlamentariska förhållanden. I samband med sin novemberkupp frigav Vargas kaffet och upphävde kafferegleringen; visserligen åstadkoms därigenom en prissänkning, men för staten betydde det en oerhörd lättnad att slippa inlösa och bränna massor av kaffe; även befolkningen exempelvis i Santos drog säkerligen en lättnadens suck, ty kaffebrasorna ha förpestat luften och enligt läkares utsago även givit upphov till halssjukdomar. Vargas' tid kan även karakteriseras som Brasiliens begynnande emancipation från U. S. A:s tidigare starka inflytande, vilket dock icke lagt hinder i vägen för hjärtliga relationer mellan Vargas och Roosevelt — två personer, som i sin ekonomiska politik och som avlösare av långvariga konservativa regimer ha många gemensamma drag och beröringspunkter. Brasilien — till omfånget i det närmaste lika stort

som hela Europa och med en folkmängd på cirka 42 miljoner — har intagit en alltmera markerad och självständig förgrundsställning bland Sydamerikas många stater.

Sina socialpolitiska paroller från 1930 har Vargas fullföljt genom praktiskt reformarbete. Eftersom Brasiliens arbetare icke ha några starka fackliga organisationer eller äro nämnvärt politiskt organiserade, har Vargas härvid varit ett de radikalas samlande namn. Under hans tid har bl. a. 48-timmarsveckan och obligatorisk skiljedom införts, och 1935 lagfästes obligatorisk pensionering av affärsanställda, baserad på principen om delning av avgifterna mellan företagen och de anställda. Just nu är en liknande pensionering av kroppsarbetare under organisation. Däremot saknas allmän obligatorisk folkpensionering efter europeiskt mönster; försäkring mot olycksfall i arbetet infördes redan 1921. Någon nämnvärd arbetslöshet finnes icke i landet för närvarande.

Vargas' tid har utmärkt sig särskilt för stora framsteg på det hygieniska området. Gula febern förekommer ej längre epidemiskt, och kraftåtgärder ha vidtagits för att isolera de spetälska, som förut ofta höllo till utanför stadspportarna och voro hänvisade till bettleri; det kan i detta sammanhang nämnas, att professor Reenstiernas vetenskapliga kamp mot spetälskan gjort hans namn vida känt och högt skattat även i Brasilien. Som ett exempel på den resoluta rådhighet, varmed man numera ingriper mot epidemier, kan nämnas, att en smittkoppsepidemi på ett sjukhus i en större stad föranledde myndigheterna att med oerhörd snabbhet utsända vaccinatorer och låta dem i husen i kvarteren kring sjukhuset företa tvångsskyddsympning, varigenom epidemien på mycket kort tid nedslogs.

Folkundervisningen är icke unionssak utan ligger under delstaternas kompetens. Upplysningen är i starkt stigande — en process som dock började långt före Vargas' tid — och i allmänhet omfattar den obligatoriska folkskoleundervisningen fyra år. Den mest anmärkningsvärda åtgärden under Vargas' regnum är tvånget att låta all folkundervisning ske på portugisiska — förr kunde t. ex. avskilt organiserade tyska och italienska emigrantkolonier låta undervisningen ske på vederbörandes modersmål utan att koloniernas medlemmar någonsin lärde sig landets språk.

I övrigt erbjuda rasproblemen icke samma svårigheter för Brasilien som för U. S. A. Negrerna eller de färgade bli icke föremål för samma ringaktning och konventionella undantagsbestämmelser som i den nordamerikanska republiken. Landet går uppenbarligen allt snabbare mot en sammangjutning av de heterogena delarna och mot en mera enhetlig nationell kultur. Trots upprorsrörelser, som dock ofta snabbt avvecklats, kan det knappast sägas, att de politiska motsatserna varit särskilt svåra, i varje fall icke större än de regionala. Partiorganisationerna ha aldrig haft någon fastare karaktär; däremot ha ämbetsmännen nog sedan gammalt kunnat påverka valen, ty eljest är det ej lätt att förklara att ett parti vid makten sällan förlorat vid val utan haft mer att frukta av uppror eller kupper.

Gränserna mellan partierna voro till för kort tid sedan också ganska flytande samt svåra att upptäcka. Undantag måste dock göras för integralisternas rörelse, starkt centralistiskt organiserad i militariserade förband och tvivelsutan med mycken stor anslutning ej blott från italienska och tyska emigranter utan även från folket i övrigt oberoende av klasser, åldrar och regioner. Vargas' hållning till integralisterna är oklar, men det synes dock som om han själv tagit starkare intryck av moderlandet Portugals måttfulle diktator, Oliveiro Salazar, än av Mussolini och Hitler. I vart fall äro integralisterna en mycket viktig faktor att räkna med, vilket dock icke behöver betyda att Vargas i en kamp med dem skulle dra det kortaste strået. Tilläggas må att åtskilliga monarkister finnas — nästa år kan den brasilianska republiken fira sitt 50-årsjubileum — och att kommunismen har en viss om än begränsad utbredning, bl. a. hos en del rika som vilja snobba med ett slags ultraradikal idealism.

Mycket av vad Brasiliens kraftfulle och märklige president Getulio Vargas utfört har legat i tiden eller utgjort en fortsättning på föregående regimers uppbyggnadsarbete. Men hans diktatur, så belysande för vår egen tids inrikespolitiska spänningar och deras utlösning, betecknar en viktig milsten i den brasilianska förbundsstatens historia, och den skulle kunna till motto förtjäna den gamla inskriptionen på den blå globen i det brasilianska stjärnbaneret: »ordem e progresso», ordning och framsteg.

“Danmark och det litterära Min uppsats i fjol med ovanstående **Nobelpriset före 1917.**“ titel (Svensk Tidskrift, 1937, häfte 3) framhöll, hur den köpenhamnske teaterledaren professor Riis-Knudsen ivrigt var verksam för att hans vän skalden Ernst von der Recke skulle erhålla detta pris.

De källor jag anlitat — brevväxlingen mellan Riis-Knudsen, litteraturprofessorn Julius Paludan i Köpenhamn och Svenska akademiens sekreterare — upplyste dock ej, huruvida Recke faktiskt blev föreslagen till priset, vilket visserligen i högsta grad var att förmoda.

Från professor Paludans son, bibliotekarien vid Köpenhamns kungliga bibliotek d:r Hans Aage Paludan, har jag emellertid nu erhållit ett vänligt brev, som med stöd ur hans faders korrespondens upplyser, att så verkligen varit förhållandet. Tre år efter varandra, 1911, 1912 och 1913, föreslogs Recke. Bibliotekarien Paludan meddelar en betydande lista på framstående danska lärde — även från radikal sida — som alla under dessa år voro ibland förslagsställarna.

För svenska läsare torde likväl denna lista numera sakna större intresse, varför jag ej upptager den här. Men till komplettering av min uppsats bör det nämnas, att Reckes kandidatur sålunda *bevisligen* blivit framförd.

Fredrik Vetterlund.